

DE ZIN VAN EEN KERKORDE

Vraagstelling

De geschiedenis van de Ned. Geref. Kerken (NGK) heeft vanaf de 'buiten-verband-stelling' aan het eind van de jaren zestig in het teken gestaan van intensieve discussies over de zin van een kerkorde. De situatie van een gedwongen nieuw begin in een sterk gereduceerd verband van kerken stelde de NGK al gauw voor de vraag of men zich weer zou reorganiseren onder de vigeur van de oude Dordtse Kerkenordering (DKO), of dat men voor een nieuwe KO zou kiezen, of dat men helemaal van enige vorm van formeel geordend kerkverband zou afzien. Zoals bekend is voor de tweede optie gekozen, zodat op de Landelijke Vergadering van Breukelen 1981/2 in een voortgezette zitting op 25 september 1982 te Utrecht besloten werd het Akkoord van Kerkelijk Samenleven te accepteren. De ruim tien jaar, die daaraan vooraf gingen, hebben in het teken gestaan van grondige bezinning, waarvan de weerslag terug te vinden is in de Akta van de Landelijke Vergaderingen van Bunschoten 1973, Utrecht 1974, Kampen 1976, Wezep 1978/9 en Breukelen 1981/2 alsook in de regionale kerkbladen en in "Opbouw". In het 'Woord vooraf' van het AKS wordt daarover gezegd:

"Merkbaar was ... het verlangen om na de 'Scheiding', die in 1969 onze kerken buiten het verband van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt) deed geraken, niet alleen de gevaren van de hiërarchische tendenzen onder ogen te zien en te vermijden, maar zich tegelijk ook te bezinnen op de Schriftuurlijke grondslagen voor het gemeenschappelijke in de orde in de gemeenten."¹⁾

In deze jaren van bezinning is door meerdere personen en kerken een sterk pleidooi gevoerd voor het achterwege laten van een nieuwe vormgeving van het kerkverband. Van de 93 kerken, die ons kerkverband destijds telde, hebben er op 25 sept. 1982 tien tegen het AKS gestemd, terwijl drie zich van stemming onthielden.

Maar al geruime tijd vóóordat dit AKS zijn definitieve, door de meerderheid aanvaarde, vorm kreeg, was op de L.V. van Utrecht 1974 een Preambule aangenomen, met de uitspraak:

"De kerken spreken uit, dat het al of niet aanvaarden van het (een) kerkelijk akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden."²⁾

In dit opstel komt de vraag aan de orde, welke bezwaren er kunnen worden ingebracht tegen het ontwerpen en in acht nemen van een KO en hoe die bezwaren moeten worden getaxeerd. Het is niet de bedoeling een geschiedenis te geven van de discussies, die hierover dus nog maar vrij recent binnen onze kerken gevoerd zijn. Maar ongetwijfeld zal een weerslag daarvan wel merkbaar zijn.

Bezwaren

De man, die in de vorige eeuw waarschijnlijk het meest pregnant zijn moeite met kerkverbandelijke organisatievormen heeft verwoord en die daarom dan ook stevast in allerlei werken over kerkrecht wordt besproken is **Rudolph Sohm** (1841-1917).

Volgens **Sohm** is het begrip kerk-recht een *contradictio in terminis*. Want de kerk als een geestelijke grootheid is onverenigbaar met zoiets puur werelds als het recht. Zijn grondstellingen zijn dan ook:

* *Das Kirchenrecht steht mit dem Wesen der Kirche im Widerspruch.*

* *Das Wesen der Kirche ist geistlich, das Wesen des Rechts ist weltlich.*

Sohm pretendeert in zijn denken en opvattingen terug te keren tot de N.T.-ische gemeente, die hij ziet als een gemeente zonder juridische organisatie. Het kenmerk van die gemeente was, dat ze *charismatisch* was. En door middel van de charismata en de daarmee begaafde gelovigen organiseert Christus zelf zijn kerk op spontane wijze.

De zondeval van de kerk ziet **Sohm** in het feit, dat men zich al spoedig uitleverde aan een gereglementeerde vorm van samenleven. Dit had alles te maken met de strijd, die de kerk te voeren had tegen be-

¹⁾ Akkoord van kerkelijk samenleven van de Nederlands Gereformeerde Kerken, Breukelen, 1982, blz. 7.

²⁾ a.w., pag. 12.

denkelijke stromingen als de Gnostiek en het Montanisme. Maar in die worsteling om de handhaving van de waarheid groeide er van lieverlee een uitwendige rechtsorde, die **Sohm** niet anders kan zien dan als een teken van kleingeloof in de Heilige Geest, die toch volgens de belofte van de Heer van de kerk haar leiden zou in alle waarheid (Joh. 16,13).

Mogelijk speelde bij **Sohm** in zijn kritiek op de onverenigbaarheid van kerk en recht ook mee de werkelijkheid van de kerk van zijn dagen, waarin sprake was van een benauwende bureaucratisering. En dat is herkenbaar. Want wie zich b.v. ook maar enigszins verdiept in de geschiedenis van de Ned. Herv. Kerk van de vorige eeuw, stuit daarbij ook op een inderdaad schrikwekkende reglementering van het kerkelijk leven met alle juristerij daaraan verbonden. En dat zal in de Lutherse staatskerk, waartoe **Sohm** behoorde, zeker niet minder zijn geweest.

Een vergelijkbaar bezwaar tegen een structuur, die niet zou passen bij de kerk, zoals die ons in de Schrift verkondigd wordt, is het bezwaar tegen elke vorm van kerkelijke organisatie. Of misschien kan beter gezegd worden: tegen elke formalisering van het kerkverband, die dreigt te worden tot een korset, waarin je je nauwelijks of hele maal niet bewegen kunt en die fnuikend is voor het leven uit de Geest.

Uit onze eigen vaderlandse kerkgeschiedenis valt in dit verband de naam van **H.P. Scholte** (1805-1868) te noemen, één van de 'vaders' van de Afscheiding. Elke vorm van kerkelijke organisatie was voor hem niet verenigbaar met de vrije werking van de Heilige Geest. Hij kwam met deze gedachten dicht in de buurt van **J.N. Darby** (1800-1882), die aan de wieg heeft gestaan van de *Vergadering der Gelovigen*, voor wie **Scholte** ook onmiskenbaar sympathie koesterde. Ook **Darby** was van mening, dat de uiterlijke kerk met haar organisatiestructuur haar geestelijk gehalte verliest.

Binnen de kring van de NGK kan gewezen worden op **M.R. v.d. Berg** als iemand, die op indringende wijze vragen heeft gesteld en oordelen heeft uitgesproken m.b.t. deze problematiek. In de hitte van de strijd aan het eind van de jaren zestig publiceerde hij een boekje onder de titel *De gekerkerde kerk*.³⁾ Hoewel die woelige jaren, waarin de kerkelijke organisatie wel heel slecht functioneerde, ongetwijfeld mee bepalend zijn geweest voor de inhoud van dit boekje, noemt **v.d. Berg** zelf als eerste aanzet tot het denken hierover de praktijk van het zendingswerk, waar hij in Zuid-Afrika enige jaren ervaring mee had. Dit bracht hem tot bezinning

"over alles wat samenhangt met de inrichting van de kerk, de kerkelijke organisatie, de eredienst, kortom met de orde van de kerk."⁴⁾

Deze bezinning bracht **v.d. Berg** tot de conclusie, dat de mondigheid van de gelovige door de kerkelijke organisaties, zoals die in de westerse wereld beslag gekregen hebben, is weggewerkt. Door **v.d. Berg** wordt nadrukkelijk verzekerd, dat het hem niet gaat om afschaffing van de organisatie als zodanig, maar om de vorm die we tot nu toe kennen. En dan denkt hij ook heel expliciet aan het binnen de kaders van de DKO georganiseerde kerkverband, zoals tot dan toe van de vrijgemaakte Geref. Kerken gold. Hij keert zich vooral tegen wat hij noemt het "organisatorisch woekergewas dat Christus' gemeenten overwoekerd heeft" en tegen een "kerkelijke bureaucratie die onherroepelijk ... de karakters van kerkelijke ambtsdragers bederft."⁵⁾

Verderop spreekt hij van de "organisatie-poliep", die ook in de Geref. Kerken (vrijg.) kans heeft gekregen zijn vangarmen zo om de plaatselijke gemeenten te slaan, dat een gemeente niet meer plaatselijk wordt beoordeeld op haar reilen en zeilen, maar naar de organisatie waar ze zich bij heeft aangesloten.⁶⁾ Wat overigens weer een grote hindernis betekent bij het zoeken naar kerkelijke eenheid. Want eenwording is in dit kader "samensmelting van institutionele structuren tot één gigantische superstructuur, de herconstructie van verschillende daken tot één allesoverkoepelend dak."⁷⁾

Hoewel **v.d. Berg** regelmatig verzekert, dat het hem niet gaat tegen de organisatie op zichzelf, komt hij wel tot zulke generaliserende uitspraken, dat daarmee toch in wezen elke organisatievorm veroordeeld wordt. Ik

³⁾ M.R. v.d. Berg, *De gekerkerde kerk*, Amsterdam, 1969.

⁴⁾ a.w., blz. 11.

⁵⁾ a.w., blz. 15.

⁶⁾ a.w., blz. 18.

⁷⁾ a.w., blz. 25.

denk aan zinnen als: "Organiseren is grijpen naar macht, naar invloed, naar efficiency." Of: "Ook achter de kerkelijke organisaties heeft altijd een streven naar macht gezeten".⁸⁾ Of: "Organisaties hebben als vanzelf de neiging zich te verzelfstandigen, er te zijn terwille van zichzelf..."⁹⁾

Hoewel de DKO gunstig afsteekt bij andere kerkelijke organisatievormen, die een veel meer hiërarchisch karakter dragen, is ook deze kerkorde in de ogen van **v.d. Berg** een instrument gebleken door middel waarvan heerszuchtige naturen konden komen in machtsposities die *niet* worden opgebouwd *ondanks* de DKO, maar juist *dank zij* de DKO¹⁰⁾. Hoewel in de tijd van de Reformatie is gepleit voor terugkeer tot de zuiverheid en eenvoud van het evangelie, verviel men toch al snel weer tot starre institutionalisatie. Men kwam tot een superstructuur die boven het N.T. uitgaat. **V.d. Berg** ziet achter de DKO een legitieme zorg voor de veiligheid en het voortbestaan van de kerken. Maar haar bittere wortel is ten diepste de twijfel of Christus door zijn Woord en Geest daarvoor wel voldoende garantie biedt.

V.d. Berg verwacht ook niet het minste heil van een DKO in een nieuw jasje. Want de DKO als zodanig is in het licht van het N.T. twijfelachtig. Christus zelf heeft zorg te dragen voor zijn kerk. En elke met bindend gezag opgelegde kerkelijke organisatie maakt de gemeente van Christus tot een *gekerkerde kerk*. Het bindend aanvaarden van een KO betekent dat de Heilige Geest wordt vastgelegd aan de ketting van menselijke inzetten. De kerk zou niet verder moeten willen gaan dan het naleven van een aantal fundamentele N.T.-ische richtlijnen. En **v.d. Berg** formuleert er dan zo'n 29, waarmee z.i. de vrijheid van de kerk het beste gegarandeerd is.

Beoordeling

Bij **Sohm** en **v.d. Berg**, om ons dan maar tot deze twee te beperken, zien we dus de opvatting, dat kerk en recht, resp. kerk en (bindend opgelegde) organisatie elkaar uitsluiten. Het is een uiting van verzet tegen een bepaalde vormgeving van het kerkverband uit angst voor formalisme en voor verlies van de band met de levende Heer van de kerk. Die angst is zonder meer legitiem. En de waarschuwing, die daarmee geuit wordt, mag niet in de wind geslagen.

De vraag is echter of het ontwerpen van (rechts)regels voor het onderling verkeer binnen en tussen de gemeenten en het zoeken naar een organisatiestructuur voor een landelijk verband van kerken per definitie moet leiden tot formalisme en tot een blokkade voor het werken van de Heilige Geest in de kerk.

Om met **Sohm** te beginnen, terecht wordt door hem diepgaande kritiek geuit op de bureaucratisering van de kerk. Het is uitermate schrijnend wanneer een kerk regels handhaaft om de regels. En alle juristerij in het kerkelijk leven is uit den boze. Sommigen zien als belangrijkste hervormingsdaad van **Luther** niet zozeer het aanslaan van de 95 stellingen aan de deur van de slotkapel van Wittenberg in 1517, maar de verbranding van het *Corpus iuris canonici*, de belichaming van het pauselijke rechtsstelsel van de Rooms-Katholieke kerk, in 1520.

Maar **Sohm** schiet door, wanneer hij stelt dat kerk en recht principieel onverenigbaar zijn. Je zou kunnen zeggen, dat recht van nature formeel is. En inderdaad kan het hoogste recht ontaarden in grof onrecht. Maar dat neemt niet weg, dat er ook in de kerk een zekere rechtsorde nodig is. Juist omdat de kerk nog niet is, wat ze zou moeten zijn is een dergelijke orde nodig.

Sohm stelt terecht, dat het wezen van de kerk geestelijk is. Maar *geestelijk* wordt door **Sohm** dan opgevat als *geistig*, d.w.z. immaterieel, ongrijpbaar, onzichtbaar. Maar in het N.T. is de Heilige Geest concreet, tastbaar, merkbaar. De geestelijkheid van de kerk sluit niet uit, maar in dat ze zich manifesteert in zichtbare vormen.

De gedachte, dat een rechtsorde in strijd is met het wezen van de kerk is ten diepste spiritualistisch. Het is een al eeuwenoude doperse gedachte, dat een rechtsorde te laag bij de gronds zou zijn voor de heilige bruid van Christus. De kerk als de nieuwe schepping wordt dan gezien als in absolute tegenstelling tot de wereld.

Daarnaast noemt **Sohm** het wezen van het recht *wereldlijk*. En dan wereldlijk dus in die zin, dat het in strijd is met het geestelijk karakter van de kerk. Als karakteristiek voor recht ziet hij het dwangmatige ervan. **Sohm** heeft er echter geen oog voor, dat het recht zijn oorsprong vindt in God, die in mensen besef van

⁸⁾ a.w., blz. 27.

⁹⁾ a.w., blz. 59.

¹⁰⁾ a.w., blz. 44.

recht heeft ingeschapen.

Nu is er ongetwijfeld wel onderscheid in het recht, zoals dat in de wereld gevonden wordt en dat, wat in de kerk gehanteerd wordt. Maar daarbij dient in het oog te worden gehouden, dat er sprake is van recht in diverse levensverbanden, zoals in huwelijk en gezin of in een vereniging. En al naar het levensverband, waarin ze functioneren, krijgen de daarbinnen geldende rechtsregels hun eigen bijzondere kleur. Zo is er in het staatsrecht in al zijn aspecten sprake van dwang. Maar het typische van b.v. kerkrecht is, dat het juist geen dwang kent, maar dat de kerkleden zich daar vrijwillig naar voegen. Als er toch sprake van verzet daartegen mocht zijn, dan wordt daarop niet gereageerd met dwang, maar met gesprek, onderwijs, waarschuwing en vermaan. Want afgedwongen geloofsgehoorzaamheid is inhoudsloos.

Maar binnen het kader van het kerkelijk leven en genormeerd naar de eisen, die dat er aan stelt, is er wel degelijk de mogelijkheid om rechtsregels te stellen, die dat kerkelijk leven ordenen en tot ontplooiing brengen. En een dergelijke orde(ning) kan juist het heil van de kerk(en) dienen.

In dit kader is dan ook veelzeggend het woord van Paulus in 1 Cor. 14,33 dat God geen God van wanorde is, maar van vrede. Tegenover *wanorde* staat hier heel opvallend niet *orde*, maar *vrede*. Dat is het volle heil, dat ons in Christus gegeven is. En dat heil wordt bedreigd als er sprake is van wanorde, i.c. in de eredienst, maar ook in andere sectoren van het kerkelijk leven.

Een gemeente, die niet vraagt naar orde en recht, loopt het gevaar haar leven prijs te geven aan toeval en willekeur. Maar zo'n gemeente komt evengoed met de Heilige Geest in botsing als een kerk, die zich met haar antwoord op de vraag naar orde en recht boven of in de plaats van de Geest stelt. Goed kerkrecht zal dan ook een geloofsgetuigenis zijn en een belijdenis, dat de kerk een Heer heeft die haar regeert en haar zijn orde oplegt. Goed kerkrecht is altijd belijdend recht.

Wat hier gezegd is tegenover **Sohm** en zijn bezwaren tegen kerkrecht geldt min of meer ook m.b.t. de opvattingen van **v.d. Berg**. In dit verband kan mogelijk nog eens verhelderend zijn, wat we bij een eerdere gelegenheid leerden van **Chr. Schwarz** uit zijn boek *Die Dritte Reformation*¹¹). **Schwarz** maakt m.b.t. de kerk onderscheid tussen *Institution* en *Ereignis*. Daarmee bedoelt hij te zeggen, dat de kerk door twee elementen wordt gekenmerkt: een dynamisch element (uitgedrukt in termen als gebeuren, leven) en een statisch element (de instituties). Waar het in de kerk om gaat is het dynamische gebeuren: geloven, gemeenschap oefenen en dienen. En voorzover instituties (de leer, de sacramenten, de ambten, de kerkorde) aan dat dynamische gebeuren dienstbaar zijn, zijn ze nuttig. En slechts in zoverre zijn de instituties theologisch legitiem. In het kerkelijk leven moet de balans en de wederkerigheid tussen beide aspecten voortdurend bewaakt en in evenwicht gehouden worden. Het leven van de gemeente leidt onontkoombaar tot het scheppen van instituties. En die instituties zijn weer bedoeld tot bevordering van leven en groei van de gemeente.

Maar in de praktijk loopt die balans permanent risico te worden verstoord. Telkens weer dreigt een doorslag naar links of naar rechts. Ter linkerzijde dreigt het gevaar van een dopers subjektivisme, dat principieel anti-institutioneel is. Dit gevaar wordt door **Schwarz** gekarakteriseerd door de term *mystiek*. Ter rechterzijde doemt het gevaar op van een institutionalistisch objektivisme, dat uit het voorhanden zijn van de instituties automatisch tot het bestaan van de gemeente van Christus concludeert. Dat noemt **Schwarz** *magie*.

Het misverstand ter rechterzijde is, dat instituut en gebeuren met elkaar worden vereenzelvigd. Alsof er sprake is van een voetbalwedstrijd als er maar een voetbalveld, een bal, voetbalschoenen en een scheidsrechterfluitje aanwezig zijn.

Het misverstand ter linkerzijde is, dat instituut en gebeuren compleet van elkaar worden gescheiden. Alsof een voetbalwedstrijd niet juist dankzij bepaalde regels en ordeningen tot een boeiend gebeuren kan worden.

¹¹) Ik herhaal hier enkele passages uit mijn TSB-lezing (J-4) over dit boek.

Mystiek staat voor dopers subjectivisme.

Magie staat voor institutionalistisch objectivisme

relativisme
eclecticisme
libertinisme
spiritualisme
docetisme
separatisme
individualisme
anarchisme
quietisme

dogmatisme
fundamentalisme
legalisme
sacramentalisme
traditionalisme
monopolisme
clericalisme
conservatisme
universalisme

De bezwaren van **v.d. Berg** richten zich duidelijk tegen een aantal -ismen ter rechterzijde (zoals legalisme, traditionalisme, clericalisme). En, nogmaals, zijn waarschuwingen in dezen zijn het waard om gehoord en gehonoreerd te worden. Maar het is de vraag of daarmee elk kerkordelijk geregeld kerkverband is veroordeeld. Je zou kunnen zeggen, dat **v.d. Berg** ons uitdaagt aan te tonen, of er een dergelijke kerkverbandelijke vorm te vinden is, waarin Christus als de levende Heer het laatste woord blijft behouden en waarin de Geest, die de Geest van de vrijheid is, niet aan banden wordt gelegd. En tevens moet duidelijk kunnen worden gemaakt, dat het instituut van een KO en een kerkverband heilzaam is voor het leven van de gemeente(n) van Christus. Immers, voorzover instituties aan het leven van de kerk dienstbaar zijn, zijn ze nuttig. En slechts in zoverre zijn ze ook theologisch legitiem.

Doel en zin van een kerkorde

Een kerkorde is te zien als de vormgeving van het recht, zoals dat in de kerk van Christus functioneert. Recht is een middel om de samenleving, c.q. het kerkelijk verkeer te ordenen. Het kerkrecht beoogt om de verhoudingen binnen de gemeenten afzonderlijk en die van de ene gemeente tot andere gemeenten te regelen. Waarbij het uiteindelijke doel is, dat het de kerk mogelijk wordt gemaakt haar roeping in dienst van het Koninkrijk van God te volbrengen. Ten diepste dient het kerkrecht dus een geestelijk doel, nl. het aanreiken van de instrumenten, waardoor ze als kerk kan functioneren, zodat de gemeenten van Christus elkaar helpen en dienen tot eer van God en in gehoorzaamheid aan zijn Woord. Een KO mag dan ook nergens anders op gericht zijn dan op het verlenen van doorgang voor dat Woord van God. In de kerken van de Reformatie heeft dan ook altijd de overtuiging geleefd, dat de KO gebonden dient te zijn aan de Schrift.

Van meetaf gold voor de Reformatie de tweeslag *doctrina - disciplina*, waarbij de *disciplina* in dienst staat van de *doctrina*. Voor **Calvijn** was de leer de ziel van de kerk en fungeerde de *disciplina* als de zenuwen, die het lichaam bijeen houden. Het kerkverband was dan ook ten diepste de uitdrukking van eenheid in de gemeenschappelijke belijdenis en zo uitdrukking van de eenheid in het geloof zelf. In de reformatische traditie geldt dan ook bij uitstek de confessie als akkoord van kerkelijke gemeenschap. Dus niet de KO! Wat dat betreft is het geen gelukkige greep geweest om de KO van de NGK het *Akkoord van Kerkelijk Samenleven* te noemen!

Dit heeft ook tot gevolg, dat het gezag van de KO duidelijk op een ander vlak ligt dan dat van de Schrift en van de confessie. De Schrift is te zien als de *norma normans*, de maatstaf waaraan alles altijd weer opnieuw gemeten dient te worden. De confessie is de *norma normata*, de door de Schrift bepaalde en altijd weer aan de Schrift onderworpen maatstaf. De KO zal nooit anders mogen zijn dan de *norma ministrans*, waardoor het gezag van de Schrift tot gelding wordt gebracht. De KO mag dan ook nooit ofte nimmer worden beschouwd of gehanteerd als een wet(boek), maar slechts als een middel om de orde in de gemeente(n) van Christus te bewaren.

En deze bewarende taak richt zich dan tegen de al eerder genoemde gevaren ter rechter- en ter linkerzijde, tegen wat **Schwarz** de magie en de mystiek noemt. Anders gezegd: kenmerkend voor een KO van gereformeerde snit zal zijn, dat ze er op gericht is te voorkomen dat het Woord van God gebonden wordt, hetzij door *hiërarchie*, waarbij de mens heerst over de Schrift en over de gemeente, hetzij door enige vorm van *libertinisme*, waarbij de mens evenzeer naar eigen wil de toon aangeeft.

- Als kenmerkend voor een KO, die niet anders dan *norma ministrans* is, zou ik willen noemen, dat ze
- *christocratisch* is
- een goede balans kent tussen *zelfstandigheid* en *gemeenschappelijkheid*
- recht doet aan het element van *vrijwilligheid*

Christocratisch

De kerk is de stichting van Christus. Hij heeft haar in het leven geroepen. Hij heeft haar gekocht met zijn bloed. Hij is haar levende Heer. Hij vergadert, beschermt en leidt de kerk vanaf haar oorsprong tot in eeuwigheid. In deze laatste zin staan de werkwoorden bewust in de tegenwoordige tijd. Christus is en blijft de Koning van de kerk, die nooit ofte nimmer iets van zijn gezag afstaat aan anderen. Alleen de aanwezigheid van Christus in het midden van zijn gemeente heiligt het handelen van de kerk. En niets mag zich tussen Hem en zijn kerk indringen. Daarom stelden de Reformatoren het *Corpus iuris canonici* en alle wetboeken van Rome terzijde en spraken ze uit, dat er zo weinig mogelijk bepalingen in de kerk mochten gelden. Want het Woord van God mocht niet worden overwoekerd en de gelovigen moesten in hun geweten niet gebonden worden door andere banden dan door die van de Schrift alleen. En allerlei noodzakelijke praktische regelingen mochten nooit een hindernis opwerpen voor de doorwerking van het Koningsrecht van Christus. Zo belijden we ook in art. 32 N.G.B.:

"Wij geloven dat, hoewel het nuttig en goed is dat de regeerders van de kerk onderling een vaste orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden, zij er zich toch voor moeten wachten af te wijken van wat Christus, onze enige Meester, ons geboden heeft. Daarom verwerpen wij alle menselijke bedenksels en alle wetten die men zou willen invoeren om God te dienen en daardoor het geweten te binden en te dwingen, op welke wijze dan ook."

De orde in de kerk mag slechts dienen om het gezag van Christus doorgang te verlenen. Hij is en blijft als het Hoofd van zijn lichaam in de kerk primair het handelend subjekt. Tegenover Hem is de mens niet meer dan secundair handelend subjekt. Deze verhouding mag in de orde van de kerk niet ontkend worden, maar bij de beantwoording van alle vragen in alle vormen tot uitdrukking komen.

Dit christologisch uitgangspunt roept wel onvermijdelijk op tot de vraag naar orde en recht. Want de gemeente, die Christus als haar Hoofd erkent, spreekt dan ook in één adem van de wet, waaraan Hij haar in alle omstandigheden onderwerpt. De gemeente van Christus moet nooit denken, dat ze zelf haar recht en orde wel bedenken en ontwerpen kan. Ze is niet zichzelf tot wet. Het goede kerkrecht ontstaat in een voortdurend luisteren naar de stem van Christus. Kerkrecht is, zoals al eerder is gezegd, belijdend recht.

Zulk christocratisch en christocentrisch kerkrecht is *levend* recht. Want het gaat om de wet van de levende Heer, die met en aan het hoofd van zijn gemeente door de tijd trekt. Dat geeft het kerkrecht ook een levendig en dynamisch karakter. Het is de Geest van Christus zelf, die het kerkrecht in beweging houdt. De gemeente moet dus altijd openstaan voor nieuwe antwoorden op de vragen naar recht, waarbij ze letten moet op de tijd en de omstandigheden waarin ze leeft. Juist ook op dit punt is er een ingrijpend verschil tussen de rooms-katholieke en de gereformeerde opvatting van wat kerkrecht en kerkorde is.

"Katholiek gesproken is er maar één kerkorde. Deze is zonder meer gegeven, zij is absoluut, zij staat in de mystiek-organische stroom van de waarheid in de traditie, zij is samengevat in de bisschop, en in de bisschop zijn God en mens ... in één machtige synthese samengevat. Gereformeerd gesproken daarentegen staat alles in de tegenstrijdigheid van de Geest en het vlees, treedt het Woord der openbaring voortdurend scheppend, kritiserend en heiligend op in de chaos van de zonde, zijn wij ook met onze kerkorde prijsgegeven aan de vrijmacht van God, en hebben wij dus in elke nieuwe situatie nieuw te zoeken naar de orde, de vorm en het beeld. Er is geen absolute kerkorde, want het goddelijke is voor ons relatief"¹²⁾.

Maar hoezeer de gemeente ook voortdurend moet openstaan voor nieuwe antwoorden, dat moet haar niet verleiden tot een eeuwig vragen uit angst om bepaalde antwoorden te formuleren. Dat het recht van de kerk levend is sluit niet uit, dat het ook te codificeren is. De kerk moet het aandurven knopen door te hakken en bepaalde beslissingen te nemen, waarbij ze open blijft voor verdere beslissingen.

Door **M.R. v.d. Berg** is als bezwaar tegen een officieel door de kerk vastgestelde en aanvaarde KO ingebracht, dat zo'n document mogelijk wel voor het moment zou voldoen, maar na verloop van tijd onherroepelijk veroudert en dan moeilijk te veranderen of te vervangen is, omdat ze inmiddels een officieel kerkelijk document geworden is¹³⁾. Een KO krijgt z.i. altijd onvermijdelijk het karakter van een heilige KO en daarmee

¹²⁾ A.A. van Ruler, Theologisch Werk V, Nijkerk, 1972, blz. 125.

¹³⁾ a.w., blz. 82.

een aureool van onaantastbaarheid¹⁴).

Maar een gereformeerde KO kent altijd een equivalent van art. 40 van ons AKS, waarin is vastgesteld dat de artikelen van het Akkoord behoren te worden gewijzigd, vermeerderd of verminderd wanneer de kerken daarmee gediend zijn. En dat men in de gereformeerde traditie niet gearzeld heeft met grote vrijmoedigheid de vragen van de kerkregering opnieuw te doordenken heeft zowel de geschiedenis van de vorige eeuw als die van onze eigen NGK toch wel bewezen.

Kerkrecht is in principe een niet afgesloten recht. Juist als levend recht, waarin het gaat om gehoorzaamheid aan de levende Heer, die hier en nu in ons midden aanwezig is en onder ons handelt, betreft het zich noodzakelijk op bepaalde tijden en omstandigheden, op het leven van de kerk in een bepaalde fase van haar bestaan. Daarom is een zekere relativiteit aan dit recht inherent, waardoor het noodzakelijkerwijs ooit of elders een andere uitwerking krijgt. De kerk raakt nooit uitgeleerd. Ze moet wel degelijk de moed hebben tot het waagstuk van codificatie, maar evenzeer tot de belijdenis van de betrekkelijkheid daarvan en het stellen van het voorbehoud, dat het morgen en ginds misschien anders geregeld moet worden.

Zelfstandigheid en gemeenschap

Als tweede kenmerk voor een gereformeerde KO noemde ik, dat ze een goede balans kent tussen *zelfstandigheid* en *gemeenschappelijkheid*. Dat heeft te maken met het feit, dat Christus de levende Heer is van elke gemeente afzonderlijk alsook van de gemeenten gezamenlijk. Het gemeenschappelijke doel van alle kerken is de dienst aan het Koninkrijk van God. In het nastreven van dat doel is iedere gemeente rechtstreeks verantwoordelijk aan haar Heer. Maar de gemeenschappelijkheid van dat doel maakt, dat ze daarbij ook op elkaar zijn aangewezen. Ze kunnen van elkaar leren, zijn elkaar tot steun en behoren in verantwoordelijkheid voor elkaar op elkaar toe te zien.

Voorop staat dus, dat de plaatselijke kerk een volledige, onafhankelijke, vrije kerk is. Zij bezit alle bevoegdheid, die Christus aan zijn gemeente verleend heeft. Uit het N.T. blijkt duidelijk, dat de kerk van Jeruzalem een geheel zelfstandige kerk was. Maar de kerk van Antiochië uit Hand. 11 was dat evenzeer. Zij stond niet onder supervisie van die van Jeruzalem.

En zo is dat ook in de gereformeerde traditie gehandhaafd. Elke kerk in elke stad of dorp wordt daarin beschouwd als een *ecclesia completa*, die nooit ofte nimmer oplost in een provinciale kerk of in een landskerk. De geïnstitueerde kerk bestaat uitsluitend en alleen plaatselijk. Dat is een grondbeginsel in de gereformeerde kerkregering. Een overkoepelend bestuur, dat boven de afzonderlijke plaatselijke gemeenten staat, is ronduit een onding. Het enige bestuur, dat de kerk kent, is de kerkeraad. En boven de kerkeraad is geen enkele macht geldig dan alleen die van Christus zelf.

We zijn momenteel getuige van het enorm moeizame proces van vereniging tussen de Ned. Herv. Kerk, de Lutherse Kerk en de Gereformeerde Kerken. Eén van de spanningen, die daarbij opgeld doen, is de verhouding van de landelijke tot de plaatselijke kerk. Met name in de Ned. Herv. Kerk is dat een heet hangijzer. Het is immers duidelijk, dat plaatselijk en classicaal er nogal wat verzet merkbaar wordt tegen dat proces. Opvallend is de positie, die de synode daartegenover inneemt. Ze stelt zich min of meer vrij op tegenover nogal wat bedenkingen, die op het grondvlak worden geuit. Op de vraag, wat dergelijke bedenkingen van plaatselijke kerken of zelfs gehele classes waard zijn, antwoordde **dr. K. Blei**, één van de toonaangevende leiders, onlangs dat de synode geen parlement is. Ze is ook niet zonder meer de weerspiegeling van wat er leeft aan de basis. "Zij heeft veeleer luisterend naar de stem van het grondvlak, in eigen verantwoordelijkheid tegenover de Schrift en belijdenis, leiding te geven"¹⁵). Ook **Blei** spreekt van de kerk als een Christocratie. Maar dat betekent voor hem, dat ze geregeerd wordt door de vergaderingen waarin de ambten bijeen zijn. Het gezag van de kerkelijke vergaderingen wordt dan herleid tot de autoriteit van de daar vertegenwoordigde ambten.

In de lijn van de gereformeerde traditie, waarin wij als NGK onze positie gekozen hebben, wordt dit standpunt beslist niet gedeeld. Op de meerdere vergaderingen zitten de afgevaardigden van de kerken niet krachtens hun ambt. In art. 31 AKS, lid 2, wordt bepaald: "De kerken komen door afgevaardigden bijeen in regionale en landelijke vergaderingen". Er is niet eens bepaald, dat het per se kerkeraadsliden behoren te zijn. Het kunnen ook gemeenteleden zijn, die niet het ambt van ouderling of diaken hebben.

Toen **A. Kuypers** in de vorige eeuw zijn strijd voerde om de reformatie van de kerk, legde hij alle na-

¹⁴) M.R. v.d. Berg, Naar een nieuwe kerken-ordening? Opbouw, 23e jaargang, blz. 117.

¹⁵) Geciteerd via "De Wekker", Orgaan der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, 105e jaargang nr. 14, 2 februari 1996, blz. 203.

druk op de autonomie van de plaatselijke kerk. Hij beriep zich daarbij op **Voetius**, aan wie hij de volgende citaten ontleende:

"Aan Classes en synode komt geen ander recht toe dan onder broeders, vrienden, ambtgenoten, geconfoedereerden en medeburgers bestaat. Van gehoorzaamheid, onderwerping of ondergeschiktheid kan derhalve geen sprake zijn, maar slechts van een wederkerige en gelijkmatige afhankelijkheid, om elkaar over en weer van raad en hulp te dienen."

"Zodra deze Confoederatie tot een besluit in strijd met Gods Woord zou dwingen, is deze Confoederatie weêr te verlaten."

"Indien Classis en Synode de zaken bederft, mag niemand beweren, dat de Gemeenten het recht niet zouden hebben om haar zelfstandigheid te hernemen. Zelfs de kleinste gemeente toch kan verplicht zijn voor haar geestelijk karakter te waken en haar wil ondanks het dreigement der Classe door te zetten."

"Indien een Kerk of zelfs een enkel lid inziet dat een besluit van Classis of Synode verkeerd of onwaar is, is zelfs geen enkel lid verplicht die aan te nemen, ook al ware het een besluit van een Oecumenisch Concilie."¹⁶⁾

Als kerken onderling met elkaar in verband treden en een gemeenschappelijke orde afspreken, dan mag de zelfstandigheid van iedere afzonderlijke gemeente nooit verloren gaan. Door het kerkverband mag geen nieuwe kerk ontstaan. Elke plaatselijke kerk blijft vrij en zelfstandig tegenover de zusterkerken.

Maar daarnaast is er ook de andere lijn van de *gemeenschappelijkheid*. De Schrift leert ons immers de eenheid van alle gelovigen, zoals die met name is verwoord in Ef. 4,1-6. We zien dat die eenheid ook in de N.T.-ische tijd werd gerealiseerd en geconcretiseerd in onderling dienstbetoon (1 Cor. 16,1; 2 Cor. 8,20; 9,1-5). De gemeente van Antiochië zoekt in een bepaalde zaak overleg met de gemeente van Jeruzalem (Hand. 15). Johannes wekt in zijn derde brief Gaius op de broeders van elders te ontvangen "opdat wij mogen samenwerken voor de waarheid" (3 Joh. 5-8). Hieruit kan duidelijk zijn, dat de gemeenten onderling een band onderhielden. Dat blijkt b.v. ook wel uit de groeten, die via de brieven van Paulus van de ene gemeente aan de andere werden gegeven.

Verder kan ook worden vastgesteld, dat er in de gemeenten onder invloed van de verkondiging van het evangelie op diverse punten een zelfde praktijk van handelen ontstond. Er was sprake van een zekere christelijke levensstijl, die de gemeenten met elkaar verbond of als verbindend door Paulus werd nagestreefd. Zo zegt de apostel in verband met een bepaalde vermaning: "Zo schrijf ik het in alle gemeenten voor" (1 Cor. 7,17). En zeker ook als het gaat om een bepaalde orde in het gemeentelijke leven, met name in de samenkomsten, beijvert Paulus zich om te komen tot een gelijk gedragspatroon in de diverse gemeenten. Zo schrijft hij m.b.t. een misstand bij het bidden en profeteren van vrouwen in de gemeente van Corinthe: "Wij kennen zulk een gewoonte niet, en de gemeenten Gods evenmin" (1 Cor. 11,16). Zo ook in 1 Cor. 14,34: "Zoals in alle gemeenten der heiligen moeten de vrouwen in de gemeente zwijgen". Afgezien van wat Paulus daar destijds precies mee bedoelde, mag duidelijk zijn dat hij hierin graag één lijn getrokken zag in heel de christelijke kerk van die dagen.

Het gaat er hier niet om, dat de gemeenten tot een grauwe uniformiteit verplicht worden. Maar Paulus streeft er naar, dat de gemeenten in ingrijpende zaken met elkaar rekening houden en zich iets aan elkaar gelegen laten liggen. "Of is het Woord Gods bij u begonnen? Of heeft het alleen u bereikt?" (1 Cor. 14,36). Het evangelie is ook tot andere gemeenten gekomen. En in die gemeenten is er naar de mate van het hun gegeven geloof en inzicht mee gewerkt en heeft men daarmee gebouwd. Maar juist daarom is het van belang, dat die geloofsinzichten worden uitgewisseld en dat men zich door anderen laat corrigeren of dat men anderen tot hulp en steun kan zijn. Immers, alleen met alle heiligen samen zullen wij "in staat zijn te vatten hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods" (Ef. 3,18v).

De verhouding tussen die beide lijnen van *zelfstandigheid* en *gemeenschappelijkheid* is in het recente verleden van onze kerken intensief aan de orde geweest bij de besprekingen en discussies over art. 34 AKS, waarin gesproken wordt over de plicht tot bekrachtiging van besluiten van de regionale en landelijke vergaderingen door de plaatselijke kerken. In deze discussies werd door sommigen alle nadruk gelegd op de *zelfstandigheid*, terwijl anderen juist de *gemeenschappelijkheid* benadrukten. Heel merkwaardig was het om te zien, hoe op een bepaald moment in de formulering van art. 34 door de Kommissie Funktionering Kerk-

¹⁶⁾ Ontleend aan C. Veenhof, Om de zelfstandigheid der plaatselijke kerken, Opbouw, 19e jaargang, blz. 275.

verband enerzijds het spookbeeld van de *hiërarchie* werd ontwaard, terwijl men het anderzijds zag als een invalspoort voor *independentisme*. De ene kerk vond, dat alle besluitnemende bevoegdheid ten onrechte naar de plaatselijke kerk werd geschoven. De andere kerk meende, dat de kerken door dit artikel werden gedwongen te lopen in het harnas van Saul.

Op de Landelijke Vergadering van Wezep 1978/9 vroeg de rapporteur van de Kommissie Funktionering Kerkverband, br. **C. Huizinga**, zich af of deze tegengestelde reactie bij het lezen van het door de Kommissie voorgestelde art. 34 misschien het gevolg was van het feit, dat dit artikel bedoeld was als een compromis tussen beide standpunten. Hij wees dit radicaal af. Immers, tussen hiërarchie en independentisme is geen compromis mogelijk.

"Hiërarchie en independentisme hebben dezelfde zondige wortel: menselijke hoogmoed. Ze zijn elkaar begeleidende verschijnselen van actie en reactie in een samenleving, die het vermogen verliest zich met de ander te schikken onder de milde en vrijheid bewarende tucht van het Woord"¹⁷).

Als door meerdere (afgevaardigden van) kerken de vrees wordt geuit, dat het aangaan van de verplichting zich aan gemeenschappelijk genomen besluiten te houden oorzaak kan worden van verwording van de kerkelijke samenleving, kunnen daarvoor inderdaad voorbeelden uit de geschiedenis worden gegeven. Maar de geschiedenis bewijst tevens, dat in de verhoudingen binnen de plaatselijke gemeente een dergelijke verwording kan doordringen, waardoor gemeenteleden lijden onder de gebrekkige regering van eigengereide en beperkte kerkeraden. Daartegenover heeft art. 34 de strekking om elkaar steun te bieden bij het bewaren van de schriftuurlijke ruimte. Op de L.V. van Wezep wordt door de Kommissie Funktionering Kerkverband gesteld:

"Juist omdat wij weten zondige, gebrekkige en beperkte mensen te zijn is het goed, dat wij ons aan elkaar verbinden door regels te stellen in het onderling verkeer: regels, die wij in vrijheid aanvaarden. De idee, dat het zonder zulke regels juist goed gaat, is een illusie; ons hoogmoedig hart vindt altijd zijn wegen. Waar geen duidelijke en omschreven regels zijn, liggen die wegen onder de oppervlakte, je kunt ze veel minder zien en de gang van hen die ze gaan is veel meer oncontroleerbaar (...). Informele dwang is erger dan formele: je kunt je er niet tegen verzetten, want je mist de uitgedrukte aangrijpingspunten om de ander te wijzen op wat gelden mocht als overeengekomen recht en plicht.

...

Door de gereformeerde kerken is de gezamenlijke besluitvorming steeds gefundeerd in schriftplaatsen als Spreuken 15:14, 15 en 22. Daar wordt gesproken van het zoeken van kennis, de zegen van de veelheid van raadgevers en het durende feest voor het blijmoedig hart: een signaal van hoop en verwachting in een kerkwereld vol aarden vaten"¹⁸).

Kerkverband is kerkverbond

In dit laatste onderdeel krijgt het element van de *vrijwilligheid* de aandacht. Dit vloeit logischerwijs voort uit wat in het voorgaande is gesteld, dat elke plaatselijke gemeente een *ecclesia completa* is. Haar kerk-zijn is niet afhankelijk van de gemeenschap met andere gemeenten. Maar op grond van de herkende geloofseenheid en vanwege het profijt van de onderlinge hulpverlening treedt een gemeente louter op basis van vrijwilligheid toe tot een verbond van kerken. Die geloofseenheid is echter het belangrijkste.

"Uit hare belijdenis blijkt, of de kerk eene ware kerk is of niet, of zij Christus als den eenigen koning erkent of dat zij ontrouw is. In de belijdenis vinden de plaatselijke kerken en de gelooften de eenheid. De eenheid der kerk wordt niet in de allereerste plaats bepaald door de uitwendige organisatie en hare instellingen, maar ze rust in het geestelijk welzijn der kerk, in de eenigheid des geloofs"¹⁹).

¹⁷) Notulen van de Landelijke Vergadering van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (buiten verband) te Wezep 1978/1979, Kampen, 1979, blz. 157.

¹⁸) a.w., blz. 161.

¹⁹) H. Bouwman, Gereformeerd Kerkrecht, dl. I, Kampen, 1928, blz. 326.

Om het nog eens te zeggen met behulp van de hierboven al eerder gebruikte termen: de Schrift als *norma normans* en de confessie als *norma normata* prevaleren bij de oefening van het kerkverband duidelijk boven de KO als *norma ministrans*. Geen gemeente kan gedwongen worden aan een bepaalde organisatorische vorm van het kerkverband mee te doen. Deelname aan de onderlinge gemeenschapsoefening gebeurt op basis van vrijwilligheid. En een kerk die de gemeenschapsoefening staakt houdt daarmee niet op zusterkerk te zijn. Dat gebeurt alleen als ze de kenmerken van de ware kerk verliest. In de tijd van de Reformatie werd ook geen enkele gemeente verplicht een synode bij te wonen. Er was slechts sprake van bidden en aansporen. Ook daardoor werd het beginsel van vrijwilligheid sterk benadrukt.

In dit kader kán een KO ook nooit het karakter dragen van een ieder verplichtend wetboek. Het is niet anders bedoeld dan als een verzameling christelijke en praktische, zo men wil pastorale aanwijzingen voor de omgang van de gemeenten onderling en voor haar samenwerking. Vergeleken met b.v. de statuten van een vereniging of een stichting is een KO als het AKS eigenlijk verbluffend onvolledig. Je zoekt er vergeefs in naar bepalingen m.b.t. toelating tot lidmaatschap en de beëindiging ervan door opzegging of royement. De band die de gelovigen en de gemeenten onderling hebben is nu eenmaal gegeven met de gemeenschap met het Hoofd van de kerk. Kerken worden niet tot gemeenten van Christus door hun deelname aan het georganiseerde kerkverband, evenmin als ze dat gemeente-van-Christus-zijn verliezen door het loutere feit, dat ze aan een dergelijk verband níet deelnemen, hetzij uit eigen vrije wil, hetzij gedwongen doordat men eruit gestoten is.

Het is dit beginsel, dat de NGK hebben willen vastleggen in de Preambule van het AKS, waaruit geciteerd is op de eerste pagina van dit opstel. Met name van vrijgemaakte zijde is als kritiek op het AKS geuit, dat door deze Preambule in ons kerkelijk samenleven de vrijblijvendheid voluit is aanvaard als permanente mogelijkheid. De Preambule zou het Akkoord volledig op losse schroeven stellen.

In een doctoraalscriptie voor het bijvak Kerkrecht, verdedigd aan de TU te Apeldoorn, heeft **J. Dekker** er terecht op gewezen, dat men de historische ontstaansgeschiedenis van het AKS in ogenschouw moet nemen.

"Want men heeft niet eerst een k.o. vastgesteld en daarna deze afgezwakt door een Preambule. Eerst is in een historische situatie de Preambule ontstaan als principiële basis om samen (dit bleek namelijk problematisch te worden) verder te werken naar een k.o.

...

Na twee maal onder het juk van een synodocratie te zijn doorgedaan wilden niet alle kerken opnieuw een georganiseerd kerkverband aangaan. Omdat de meeste kerken deze weg wil opwilden, drong de vraag zich op wat men dan aanmoest met de zusterkerken die hier gezien de historie moeite mee hadden. Men beseftte dat een duidelijke orde nodig was, maar tegelijk beseftte men: "wij kunnen niemand missen" ²⁰).

Op de L.V. van Bunschoten 1973 is principieel gekozen voor een georganiseerd kerkverband, maar met de uitgesproken bedoeling niet diegenen los te laten, die daar even principieel moeite mee hebben. Men wilde niet de keuze vóór een op bepaalde wijze geregeld onderling verkeer tussen de kerken een keuze laten zijn tégen hen, die daar huiverig voor waren. Heel juist merkt **Dekker** op, dat in de Preambule de woorden doorklinken die **K. Schilder** heeft gesproken in de dagen van de Vrijmaking:

"We hongeren dus naar de katholieke kerk, naar de kerk, die algemeen is en wij zweren bij God een dure eed ook vandaag, wij zweren een dure eed die aldus luidt: Waar ook en wanneer ook wij gaan staan in een kerkformatie, hoe ze ook heet of heten kan: het zal niet aan ons zelf mogen liggen, als er één man of één vrouw of één kind buiten blijft, waarvan God zegt: hij moet erbinnen wezen". Zo gezien is de Preambule een belijdenis waarin het gaat om het bewaren van de Vrijmaking" ²¹).

En even verder:

"Wie de Preambule leest in het licht van het AKS, ... zal er ongetwijfeld een afzwakking in

²⁰) J. Dekker, Het Akkoord van kerkelijk samenleven, Nunspeet, 1991, blz. 30.

²¹) a.w., blz. 31.

lezen. Maar wie het AKS leest in het licht van de Preambule, beseft dat hier een poging wordt gedaan alle gereformeerde kerken die één zijn in belijdenis vast te houden als zusterkerken. Terwijl zelfs over het eigen georganiseerde kerkverband heen de hand wordt uitgestrekt naar broeders en zusters met wie men door hetzelfde belijden de facto verbonden is. Hiermee wordt niet de gemakkelijkste en veiligste weg gekozen, maar naar een woord van Rutgers, weliswaar in een ander verband uitgesproken, kan gezegd worden: "De gemakkelijkste weg is meestal de minst Christelijke weg"²²).

Op deze wijze is het AKS van de NGK een voorbeeld van belijdend recht. Het is een uiting van verlangen om in het organiseren van het kerkelijk samenleven zich samen gebonden te weten aan de ordening van de levende Heer. Maar het is tegelijk een getuigenis, dat de meest wezenlijke band die ons bindt niet die organisatie is, maar de belijdenis van Hem als Heer.

J.C. Schaeffer

Nunspeet, maart 1996.

De bezwaren van **v.d. Berg** richten zich duidelijk tegen een aantal -ismen ter rechterzijde (zoals legalisme, traditionalisme, clericalisme). En, nogmaals, zijn waarschuwingen in dezen zijn het waard om gehoord en gehonoreerd te worden. Maar het is de vraag of daarmee elk kerkordelijk geregeld kerkverband is veroordeeld. Je zou kunnen zeggen, dat **v.d. Berg** ons uitdaagt aan te tonen, of er een dergelijke kerkverbandelijke vorm te vinden is, waarin Christus als de levende Heer het laatste woord blijft behouden en waarin de Geest, die de Geest van de vrijheid is, niet aan banden wordt gelegd. En tevens moet duidelijk kunnen worden gemaakt, dat het instituut van een KO en een kerkverband heilzaam is voor het leven van de gemeente(n) van Christus. Immers, voorzover instituties aan het leven van de kerk dienstbaar zijn, zijn ze nuttig. En slechts in zoverre zijn ze ook theologisch legitiem.

Doel en zin van een kerkorde

Een kerkorde is te zien als de vormgeving van het recht, zoals dat in de kerk van Christus functioneert. Recht is een middel om de samenleving, c.q. het kerkelijk verkeer te ordenen. Het kerkrecht beoogt om de verhoudingen binnen de gemeenten afzonderlijk en die van de ene gemeente tot andere gemeenten te regelen. Waarbij het uiteindelijke doel is, dat het de kerk mogelijk wordt gemaakt haar roeping in dienst van het Koninkrijk van God te volbrengen. Ten diepste dient het kerkrecht dus een geestelijk doel, nl. het aanreiken van de instrumenten, waardoor ze als kerk kan functioneren, zodat de gemeenten van Christus elkaar helpen en dienen tot eer van God en in gehoorzaamheid aan zijn Woord. Een KO mag dan ook nergens anders op gericht zijn dan op het verlenen van doorgang voor dat Woord van God. In de kerken van de Reformatie heeft dan ook altijd de overtuiging geleefd, dat de KO gebonden dient te zijn aan de Schrift.

Van meetaf gold voor de Reformatie de tweeslag *doctrina - disciplina*, waarbij de *disciplina* in dienst staat van de *doctrina*. Voor **Calvijn** was de leer de ziel van de kerk en fungeerde de *disciplina* als de zenuwen, die het lichaam bijeen houden. Het kerkverband was dan ook ten diepste de uitdrukking van eenheid in de gemeenschappelijke belijdenis en zo uitdrukking van de eenheid in het geloof zelf. In de reformatorische traditie geldt dan ook bij uitstek de confessie als akkoord van kerkelijke gemeenschap. Dus niet de KO! Wat dat betreft is het geen gelukkige greep geweest om de KO van de NGK het *Akkoord van Kerkelijk Samenleven* te noemen!

Dit heeft ook tot gevolg, dat het gezag van de KO duidelijk op een ander vlak ligt dan dat van de Schrift en van de confessie. De Schrift is te zien als de *norma normans*, de maatstaf waaraan alles altijd weer opnieuw gemeten dient te worden. De confessie is de *norma normata*, de door de Schrift bepaalde en altijd weer aan de Schrift onderworpen maatstaf. De KO zal nooit anders mogen zijn dan de *norma ministrans*, waardoor het gezag van de Schrift tot gelding wordt gebracht. De KO mag dan ook nooit ofte nimmer worden beschouwd of gehanteerd als een wet(boek), maar slechts als een middel om de orde in de gemeente(n) van Christus te bewaren.

En deze bewarende taak richt zich dan tegen de al eerder genoemde gevaren ter rechter- en ter linkerzijde, tegen wat **Schwarz** de magie en de mystiek noemt. Anders gezegd: kenmerkend voor een KO van gereformeerde snit zal zijn, dat ze er op gericht is te voorkomen dat het Woord van God gebonden wordt, hetzij door *hiërarchie*, waarbij de mens heerst over de Schrift en over de gemeente, hetzij door enige vorm van *libertinisme*, waarbij de mens evenzeer naar eigen wil de toon aangeeft.

Als kenmerkend voor een KO, die niet anders dan *norma ministrans* is, zou ik willen noemen, dat ze

²²) a.w., blz. 32.

- *christocratisch* is
- een goede balans kent tussen *zelfstandigheid* en *gemeenschappelijkheid*
- recht doet aan het element van *vrijwilligheid*

Christocratisch

De kerk is de stichting van Christus. Hij heeft haar in het leven geroepen. Hij heeft haar gekocht met zijn bloed. Hij is haar levende Heer. Hij vergadert, beschermt en leidt de kerk vanaf haar oorsprong tot in eeuwigheid. In deze laatste zin staan de werkwoorden bewust in de tegenwoordige tijd. Christus is en blijft de Koning van de kerk, die nooit ofte nimmer iets van zijn gezag afstaat aan anderen. Alleen de aanwezigheid van Christus in het midden van zijn gemeente heiligt het handelen van de kerk. En niets mag zich tussen Hem en zijn kerk indringen. Daarom stelden de Reformatoren het *Corpus iuris canonici* en alle wetboeken van Rome terzijde en spraken ze uit, dat er zo weinig mogelijk bepalingen in de kerk mochten gelden. Want het Woord van God mocht niet worden overwoerd en de gelovigen moesten in hun geweten niet gebonden worden door andere banden dan door die van de Schrift alleen. En allerlei noodzakelijke praktische regelingen mochten nooit een hindernis opwerpen voor de doorwerking van het Koningsrecht van Christus. Zo belijden we ook in art. 32 N.G.B.:

"Wij geloven dat, hoewel het nuttig en goed is dat de regeerders van de kerk onderling een vaste orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden, zij er zich toch voor moeten wachten af te wijken van wat Christus, onze enige Meester, ons geboden heeft. Daarom verwerpen wij alle menselijke bedenksels en alle wetten die men zou willen invoeren om God te dienen en daardoor het geweten te binden en te dwingen, op welke wijze dan ook."

De orde in de kerk mag slechts dienen om het gezag van Christus doorgang te verlenen. Hij is en blijft als het Hoofd van zijn lichaam in de kerk primair het handelend subjekt. Tegenover Hem is de mens niet meer dan secundair handelend subjekt. Deze verhouding mag in de orde van de kerk niet ontkend worden, maar bij de beantwoording van alle vragen in alle vormen tot uitdrukking komen.

Dit christologisch uitgangspunt roept wel onvermijdelijk op tot de vraag naar orde en recht. Want de gemeente, die Christus als haar Hoofd erkent, spreekt dan ook in één adem van de wet, waaraan Hij haar in alle omstandigheden onderwerpt. De gemeente van Christus moet nooit denken, dat ze zelf haar recht en orde wel bedenken en ontwerpen kan. Ze is niet zichzelf tot wet. Het goede kerkrecht ontstaat in een voortdurend luisteren naar de stem van Christus. Kerkrecht is, zoals al eerder is gezegd, belijdend recht.

Zulk christocratisch en christocentrisch kerkrecht is *levend* recht. Want het gaat om de wet van de levende Heer, die met en aan het hoofd van zijn gemeente door de tijd trekt. Dat geeft het kerkrecht ook een levendig en dynamisch karakter. Het is de Geest van Christus zelf, die het kerkrecht in beweging houdt. De gemeente moet dus altijd openstaan voor nieuwe antwoorden op de vragen naar recht, waarbij ze letten moet op de tijd en de omstandigheden waarin ze leeft. Juist ook op dit punt is er een ingrijpend verschil tussen de rooms-katholieke en de gereformeerde opvatting van wat kerkrecht en kerkorde is.

"Katholiek gesproken is er maar één kerkorde. Deze is zonder meer gegeven, zij is absoluut, zij staat in de mystiek-organische stroom van de waarheid in de traditie, zij is samengevat in de bisschop, en in de bisschop zijn God en mens ... in één machtige synthese samengevat. Gereformeerd gesproken daarentegen staat alles in de tegenstrijdigheid van de Geest en het vlees, treedt het Woord der openbaring voortdurend scheppend, kritiserend en heiligend op in de chaos van de zonde, zijn wij ook met onze kerkorde prijsgegeven aan de vrijmacht van God, en hebben wij dus in elke nieuwe situatie nieuw te zoeken naar de orde, de vorm en het beeld. Er is geen absolute kerkorde, want het goddelijke is voor ons relatief"²³).

Maar hoezeer de gemeente ook voortdurend moet openstaan voor nieuwe antwoorden, dat moet haar niet verleiden tot een eeuwig vragen uit angst om bepaalde antwoorden te formuleren. Dat het recht van de kerk levend is sluit niet uit, dat het ook te codificeren is. De kerk moet het aandurven knopen door te hakken en bepaalde beslissingen te nemen, waarbij ze open blijft voor verdere beslissingen.

Door **M.R. v.d. Berg** is als bezwaar tegen een officieel door de kerk vastgestelde en aanvaarde KO

²³) A.A. van Ruler, Theologisch Werk V, Nijkerk, 1972, blz. 125.

ingebracht, dat zo'n document mogelijk wel voor het moment zou voldoen, maar na verloop van tijd onherroepelijk verouderd en dan moeilijk te veranderen of te vervangen is, omdat ze inmiddels een officieel kerkelijk document geworden is²⁴). Een KO krijgt z.i. altijd onvermijdelijk het karakter van een heilige KO en daarmee een aureool van onaantastbaarheid²⁵).

Maar een gereformeerde KO kent altijd een equivalent van art. 40 van ons AKS, waarin is vastgesteld dat de artikelen van het Akkoord behoren te worden gewijzigd, vermeerderd of verminderd wanneer de kerken daarmee gediend zijn. En dat men in de gereformeerde traditie niet gearzeld heeft met grote vrijmoedigheid de vragen van de kerkregering opnieuw te doordenken heeft zowel de geschiedenis van de vorige eeuw als die van onze eigen NGK toch wel bewezen.

Kerkrecht is in principe een niet afgesloten recht. Juist als levend recht, waarin het gaat om gehoorzaamheid aan de levende Heer, die hier en nu in ons midden aanwezig is en onder ons handelt, betreft het zich noodzakelijk op bepaalde tijden en omstandigheden, op het leven van de kerk in een bepaalde fase van haar bestaan. Daarom is een zekere relativiteit aan dit recht inherent, waardoor het noodzakelijkerwijs ooit of elders een andere uitwerking krijgt. De kerk raakt nooit uitgeleerd. Ze moet wel degelijk de moed hebben tot het waagstuk van codificatie, maar evenzeer tot de belijdenis van de betrekkelijkheid daarvan en het stellen van het voorbehoud, dat het morgen en ginds misschien anders geregeld moet worden.

Zelfstandigheid en gemeenschap

Als tweede kenmerk voor een gereformeerde KO noemde ik, dat ze een goede balans kent tussen *zelfstandigheid* en *gemeenschappelijkheid*. Dat heeft te maken met het feit, dat Christus de levende Heer is van elke gemeente afzonderlijk alsook van de gemeenten gezamenlijk. Het gemeenschappelijke doel van alle kerken is de dienst aan het Koninkrijk van God. In het nastreven van dat doel is iedere gemeente rechtstreeks verantwoordelijk aan haar Heer. Maar de gemeenschappelijkheid van dat doel maakt, dat ze daarbij ook op elkaar zijn aangewezen. Ze kunnen van elkaar leren, zijn elkaar tot steun en behoren in verantwoordelijkheid voor elkaar op elkaar toe te zien.

Voorop staat dus, dat de plaatselijke kerk een volledige, onafhankelijke, vrije kerk is. Zij bezit alle bevoegdheid, die Christus aan zijn gemeente verleend heeft. Uit het N.T. blijkt duidelijk, dat de kerk van Jeruzalem een geheel zelfstandige kerk was. Maar de kerk van Antiochië uit Hand. 11 was dat evenzeer. Zij stond niet onder supervisie van die van Jeruzalem.

En zo is dat ook in de gereformeerde traditie gehandhaafd. Elke kerk in elke stad of dorp wordt daarin beschouwd als een *ecclesia completa*, die nooit ofte nimmer oplost in een provinciale kerk of in een landskerk. De geïnstitueerde kerk bestaat uitsluitend en alleen plaatselijk. Dat is een grondbeginsel in de gereformeerde kerkregering. Een overkoepelend bestuur, dat boven de afzonderlijke plaatselijke gemeenten staat, is ronduit een onding. Het enige bestuur, dat de kerk kent, is de kerkeraad. En boven de kerkeraad is geen enkele macht geldig dan alleen die van Christus zelf.

We zijn momenteel getuige van het enorm moeizame proces van vereniging tussen de Ned. Herv. Kerk, de Lutherse Kerk en de Gereformeerde Kerken. Eén van de spanningen, die daarbij opgeld doen, is de verhouding van de landelijke tot de plaatselijke kerk. Met name in de Ned. Herv. Kerk is dat een heet hangijzer. Het is immers duidelijk, dat plaatselijk en classicaal er nogal wat verzet merkbaar wordt tegen dat proces. Opvallend is de positie, die de synode daartegenover inneemt. Ze stelt zich min of meer vrij op tegenover nogal wat bedenkingen, die op het grondvlak worden geuit. Op de vraag, wat dergelijke bedenkingen van plaatselijke kerken of zelfs gehele classes waard zijn, antwoordde **dr. K. Blei**, één van de toonaangevende leiders, onlangs dat de synode geen parlement is. Ze is ook niet zonder meer de weerspiegeling van wat er leeft aan de basis. "Zij heeft veeleer luisterend naar de stem van het grondvlak, in eigen verantwoordelijkheid tegenover de Schrift en belijdenis, leiding te geven"²⁶). Ook **Blei** spreekt van de kerk als een Christocratie. Maar dat betekent voor hem, dat ze geregeerd wordt door de vergaderingen waarin de ambten bijeen zijn. Het gezag van de kerkelijke vergaderingen wordt dan herleid tot de autoriteit van de daar vertegenwoordigde ambten.

In de lijn van de gereformeerde traditie, waarin wij als NGK onze positie gekozen hebben, wordt dit

²⁴) a.w., blz. 82.

²⁵) M.R. v.d. Berg, Naar een nieuwe kerken-ordening? Opbouw, 23e jaargang, blz. 117.

²⁶) Geciteerd via "De Wekker", Orgaan der Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland, 105e jaargang nr. 14, 2 februari 1996, blz. 203.

standpunt beslist niet gedeeld. Op de meerdere vergaderingen zitten de afgevaardigden van de kerken niet krachtens hun ambt. In art. 31 AKS, lid 2, wordt bepaald: "De kerken komen door afgevaardigden bijeen in regionale en landelijke vergaderingen". Er is niet eens bepaald, dat het per se kerkeraadsliden behoren te zijn. Het kunnen ook gemeenteleden zijn, die niet het ambt van ouderling of diaken hebben.

Toen **A. Kuyp**er in de vorige eeuw zijn strijd voerde om de reformatie van de kerk, legde hij alle nadruk op de autonomie van de plaatselijke kerk. Hij beriep zich daarbij op **Voetius**, aan wie hij de volgende citaten ontleende:

"Aan Classes en synode komt geen ander recht toe dan onder broeders, vrienden, ambtgenoten, geconfoedereerden en medeburgers bestaat. Van gehoorzaamheid, onderwerping of ondergeschiktheid kan derhalve geen sprake zijn, maar slechts van een wederkerige en gelijkmatige afhankelijkheid, om ekaar over en weer van raad en hulp te dienen."

"Zodra deze Confoederatie tot een besluit in strijd met Gods Woord zou dwingen, is deze Confoederatie weêr te verlaten."

"Indien Classis en Synode de zaken bederft, mag niemand beweren, dat de Gemeenten het recht niet zouden hebben om haar zelfstandigheid te hernemen. Zelfs de kleinste gemeente toch kan verplicht zijn voor haar geestelijk karakter te waken en haar wil ondanks het dreigement der Classe door te zetten."

"Indien een Kerk of zelfs een enkel lid inziet dat een besluit van Classis of Synode verkeerd of onwaar is, is zelfs geen enkel lid verplicht die aan te nemen, ook al ware het een besluit van een Oecumenisch Concilie."²⁷⁾

Als kerken onderling met elkaar in verband treden en een gemeenschappelijke orde afspreken, dan mag de zelfstandigheid van iedere afzonderlijke gemeente nooit verloren gaan. Door het kerkverband mag geen nieuwe kerk ontstaan. Elke plaatselijke kerk blijft vrij en zelfstandig tegenover de zusterkerken.

Maar daarnaast is er ook de andere lijn van de *gemeenschappelijkheid*. De Schrift leert ons immers de eenheid van alle gelovigen, zoals die met name is verwoord in Ef. 4,1-6. We zien dat die eenheid ook in de N.T.-ische tijd werd gerealiseerd en geconcretiseerd in onderling dienstbetoon (1 Cor. 16,1; 2 Cor. 8,20; 9,1-5). De gemeente van Antiochië zoekt in een bepaalde zaak overleg met de gemeente van Jeruzalem (Hand. 15). Johannes wekt in zijn derde brief Gaius op de broeders van elders te ontvangen "opdat wij mogen samenwerken voor de waarheid" (3 Joh. 5-8). Hieruit kan duidelijk zijn, dat de gemeenten onderling een band onderhielden. Dat blijkt b.v. ook wel uit de groeten, die via de brieven van Paulus van de ene gemeente aan de andere werden gegeven.

Verder kan ook worden vastgesteld, dat er in de gemeenten onder invloed van de verkondiging van het evangelie op diverse punten een zelfde praktijk van handelen ontstond. Er was sprake van een zekere christelijke levensstijl, die de gemeenten met elkaar verbond of als verbindend door Paulus werd nagestreefd. Zo zegt de apostel in verband met een bepaalde vermaning: "Zo schrijf ik het in alle gemeenten voor" (1 Cor. 7,17). En zeker ook als het gaat om een bepaalde orde in het gemeentelijke leven, met name in de samenkomsten, beijvert Paulus zich om te komen tot een gelijk gedragspatroon in de diverse gemeenten. Zo schrijft hij m.b.t. een misstand bij het bidden en profeteren van vrouwen in de gemeente van Corinthe: "Wij kennen zulk een gewoonte niet, en de gemeenten Gods evenmin" (1 Cor. 11,16). Zo ook in 1 Cor. 14,34: "Zoals in alle gemeenten der heiligen moeten de vrouwen in de gemeente zwijgen". Afgezien van wat Paulus daar destijds precies mee bedoelde, mag duidelijk zijn dat hij hierin graag één lijn getrokken zag in heel de christelijke kerk van die dagen.

Het gaat er hier niet om, dat de gemeenten tot een grauwe uniformiteit verplicht worden. Maar Paulus streeft er naar, dat de gemeenten in ingrijpende zaken met elkaar rekening houden en zich iets aan elkaar gelegen laten liggen. "Of is het Woord Gods bij u begonnen? Of heeft het alleen u bereikt?" (1 Cor. 14,36). Het evangelie is ook tot andere gemeenten gekomen. En in die gemeenten is er naar de mate van het hun gegeven geloof en inzicht mee gewerkt en heeft men daarmee gebouwd. Maar juist daarom is het van belang, dat die geloofsinzichten worden uitgewisseld en dat men zich door anderen laat corrigeren of dat men anderen tot hulp en steun kan zijn. Immers, alleen met alle heiligen samen zullen wij "in staat zijn te vatten hoe groot de breedte en lengte en hoogte en diepte is, en te kennen de liefde van Christus, die de kennis te boven gaat, opdat gij vervuld wordt tot alle volheid Gods" (Ef. 3,18v).

De verhouding tussen die beide lijnen van *zelfstandigheid* en *gemeenschappelijkheid* is in het re-

²⁷⁾ Ontleend aan C. Veenhof, Om de zelfstandigheid der plaatselijke kerken, Opbouw, 19e jaargang, blz. 275.

cente verleden van onze kerken intensief aan de orde geweest bij de besprekingen en discussies over art. 34 AKS, waarin gesproken wordt over de plicht tot bekrachtiging van besluiten van de regionale en landelijke vergaderingen door de plaatselijke kerken. In deze discussies werd door sommigen alle nadruk gelegd op de *zelfstandigheid*, terwijl anderen juist de *gemeenschappelijkheid* benadrukten. Heel merkwaardig was het om te zien, hoe op een bepaald moment in de formulering van art. 34 door de Commissie Funktionering Kerkverband enerzijds het spookbeeld van de *hiërarchie* werd ontwaard, terwijl men het anderzijds zag als een invalspoort voor *independentisme*. De ene kerk vond, dat alle besluitnemende bevoegdheid ten onrechte naar de plaatselijke kerk werd geschoven. De andere kerk meende, dat de kerken door dit artikel werden gedwongen te lopen in het harnas van Saul.

Op de Landelijke Vergadering van Wezep 1978/9 vroeg de rapporteur van de Commissie Funktionering Kerkverband, br. **C. Huizinga**, zich af of deze tegengestelde reactie bij het lezen van het door de Commissie voorgestelde art. 34 misschien het gevolg was van het feit, dat dit artikel bedoeld was als een compromis tussen beide standpunten. Hij wees dit radicaal af. Immers, tussen hiërarchie en independentisme is geen compromis mogelijk.

"Hiërarchie en independentisme hebben dezelfde zondige wortel: menselijke hoogmoed. Ze zijn elkaar begeleidende verschijnselen van actie en reactie in een samenleving, die het vermogen verliest zich met de ander te schikken onder de milde en vrijheid bewarende tucht van het Woord"²⁸).

Als door meerdere (afgevaardigden van) kerken de vrees wordt geuit, dat het aangaan van de verplichting zich aan gemeenschappelijk genomen besluiten te houden oorzaak kan worden van verwording van de kerkelijke samenleving, kunnen daarvoor inderdaad voorbeelden uit de geschiedenis worden gegeven. Maar de geschiedenis bewijst tevens, dat in de verhoudingen binnen de plaatselijke gemeente een dergelijke verwording kan doordringen, waardoor gemeenteleden lijden onder de gebrekkige regering van eigengereide en beperkte kerkeraden. Daartegenover heeft art. 34 de strekking om elkaar steun te bieden bij het bewaren van de schriftuurlijke ruimte. Op de L.V. van Wezep wordt door de Commissie Funktionering Kerkverband gesteld:

"Juist omdat wij weten zondige, gebrekkige en beperkte mensen te zijn is het goed, dat wij ons aan elkaar verbinden door regels te stellen in het onderling verkeer: regels, die wij in vrijheid aanvaarden. De idee, dat het zonder zulke regels juist goed gaat, is een illusie; ons hoogmoedig hart vindt altijd zijn wegen. Waar geen duidelijke en omschreven regels zijn, liggen die wegen onder de oppervlakte, je kunt ze veel minder zien en de gang van hen die ze gaan is veel meer oncontroleerbaar (...). Informele dwang is erger dan formele: je kunt je er niet tegen verzetten, want je mist de uitgedrukte aangrijpingspunten om de ander te wijzen op wat gelden mocht als overeengekomen recht en plicht.

...

Door de gereformeerde kerken is de gezamenlijke besluitvorming steeds gefundeerd in schriftplaatsen als Spreuken 15:14, 15 en 22. Daar wordt gesproken van het zoeken van kennis, de zegen van de veelheid van raadgevers en het durende feest voor het blijmoedig hart: een signaal van hoop en verwachting in een kerkwereld vol aarden vaten"²⁹).

Kerkverband is kerkverbond

In dit laatste onderdeel krijgt het element van de *vrijwilligheid* de aandacht. Dit vloeit logischerwijs voort uit wat in het voorgaande is gesteld, dat elke plaatselijke gemeente een *ecclesia completa* is. Haar kerk-zijn is niet afhankelijk van de gemeenschap met andere gemeenten. Maar op grond van de herkende geloofseenheid en vanwege het profijt van de onderlinge hulpverlening treedt een gemeente louter op basis van vrijwilligheid toe tot een verbond van kerken. Die geloofseenheid is echter het belangrijkste.

"Uit hare belijdenis blijkt, of de kerk eene ware kerk is of niet, of zij Christus als den eenigen

²⁸) Notulen van de Landelijke Vergadering van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt (buiten verband) te Wezep 1978/1979, Kampen, 1979, blz. 157.

²⁹) a.w., blz. 161.

koning erkent of dat zij ontrouw is. In de belijdenis vinden de plaatselijke kerken en de gelovigen de eenheid. De eenheid der kerk wordt niet in de allereerste plaats bepaald door de uitwendige organisatie en hare instellingen, maar ze rust in het geestelijk welzijn der kerk, in de eenigheid des geloofs³⁰).

Om het nog eens te zeggen met behulp van de hierboven al eerder gebruikte termen: de Schrift als *norma normans* en de confessie als *norma normata* prevaleren bij de oefening van het kerkverband duidelijk boven de KO als *norma ministrans*. Geen gemeente kan gedwongen worden aan een bepaalde organisatorische vorm van het kerkverband mee te doen. Deelname aan de onderlinge gemeenschapsoefening gebeurt op basis van vrijwilligheid. En een kerk die de gemeenschapsoefening staakt houdt daarmee niet op zusterkerk te zijn. Dat gebeurt alleen als ze de kenmerken van de ware kerk verliest. In de tijd van de Reformatie werd ook geen enkele gemeente verplicht een synode bij te wonen. Er was slechts sprake van bidden en aansporen. Ook daardoor werd het beginsel van vrijwilligheid sterk benadrukt.

In dit kader kán een KO ook nooit het karakter dragen van een ieder verplichtend wetboek. Het is niet anders bedoeld dan als een verzameling christelijke en praktische, zo men wil pastorale aanwijzingen voor de omgang van de gemeenten onderling en voor haar samenwerking. Vergeleken met b.v. de statuten van een vereniging of een stichting is een KO als het AKS eigenlijk verbluffend onvolledig. Je zoekt er vergeefs in naar bepalingen m.b.t. toelating tot lidmaatschap en de beëindiging ervan door opzegging of royement. De band die de gelovigen en de gemeenten onderling hebben is nu eenmaal gegeven met de gemeenschap met het Hoofd van de kerk. Kerken worden niet tot gemeenten van Christus door hun deelname aan het georganiseerde kerkverband, evenmin als ze dat gemeente-van-Christus-zijn verliezen door het loutere feit, dat ze aan een dergelijk verband níet deelnemen, hetzij uit eigen vrije wil, hetzij gedwongen doordat men eruit gestoten is.

Het is dit beginsel, dat de NGK hebben willen vastleggen in de Preambule van het AKS, waaruit geciteerd is op de eerste pagina van dit opstel. Met name van vrijgemaakte zijde is als kritiek op het AKS geuit, dat door deze Preambule in ons kerkelijk samenleven de vrijblijvendheid voluit is aanvaard als permanente mogelijkheid. De Preambule zou het Akkoord volledig op losse schroeven stellen.

In een doctoraalscriptie voor het bijvak Kerkrecht, verdedigd aan de TU te Apeldoorn, heeft **J. Dekker** er terecht op gewezen, dat men de historische ontstaansgeschiedenis van het AKS in ogenschouw moet nemen.

"Want men heeft niet eerst een k.o. vastgesteld en daarna deze afgezwakt door een Preambule. Eerst is in een historische situatie de Preambule ontstaan als principiële basis om samen (dit bleek namelijk problematisch te worden) verder te werken naar een k.o.

...

Na twee maal onder het juk van een synodocratie te zijn doorgedaan wilden niet alle kerken opnieuw een georganiseerd kerkverband aangaan. Omdat de meeste kerken deze weg wil opwilden, drong de vraag zich op wat men dan aanmoest met de zusterkerken die hier gezien de historie moeite mee hadden. Men beseftte dat een duidelijke orde nodig was, maar tegelijk beseftte men: "wij kunnen niemand missen"³¹).

Op de L.V. van Bunschoten 1973 is principieel gekozen voor een georganiseerd kerkverband, maar met de uitgesproken bedoeling niet diegenen los te laten, die daar even principieel moeite mee hebben. Men wilde niet de keuze vóór een op bepaalde wijze geregeld onderling verkeer tussen de kerken een keuze laten zijn tégen hen, die daar huiverig voor waren. Heel juist merkt **Dekker** op, dat in de Preambule de woorden doorklinken die **K. Schilder** heeft gesproken in de dagen van de Vrijmaking:

"We hongeren dus naar de katholieke kerk, naar de kerk, die algemeen is en wij zweren bij God een dure eed ook vandaag, wij zweren een dure eed die aldus luidt: Waar ook en wanneer ook wij gaan staan in een kerkformatie, hoe ze ook heet of heten kan: het zal niet aan ons zelf mogen liggen, als er één man of één vrouw of één kind buiten blijft, waarvan God zegt: hij moet erbinnen wezen". Zo gezien is de Preambule een belijdenis waarin het gaat om

³⁰) H. Bouwman, Gereformeerd Kerkrecht, dl. I, Kampen, 1928, blz. 326.

³¹) J. Dekker, Het Akkoord van kerkelijk samenleven, Nunspeet, 1991, blz. 30.

het bewaren van de Vrijmaking" ³²).

En even verder:

"Wie de Preambule leest in het licht van het AKS, ... zal er ongetwijfeld een afzwakking in lezen. Maar wie het AKS leest in het licht van de Preambule, beseft dat hier een poging wordt gedaan alle gereformeerde kerken die één zijn in belijdenis vast te houden als zusterkerken. Terwijl zelfs over het eigen georganiseerde kerkverband heen de hand wordt uitgestrekt maar broeders en zusters met wie men door hetzelfde belijden de facto verbonden is. Hiermee wordt niet de gemakkelijkste en veiligste weg gekozen, maar naar een woord van Rutgers, weliswaar in een ander verband uitgesproken, kan gezegd worden: "De gemakkelijkste weg is meestal de minst Christelijke weg"³³).

Op deze wijze is het AKS van de NGK een voorbeeld van belijdend recht. Het is een uiting van verlangen om in het organiseren van het kerkelijk samenleven zich samen gebonden te weten aan de ordening van de levende Heer. Maar het is tegelijk een getuigenis, dat de meest wezenlijke band die ons bindt niet die organisatie is, maar de belijdenis van Hem als Heer.

J.C. Schaeffer

Nunspeet, maart 1996.

³²) a.w., blz. 31.

³³) a.w., blz. 32.